

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2026.25.3.106-114>

Fragment, fragmentárnosť a dekonštrukcia – od parciálnych komponentov k novej kompozícii

Fragment, Fragmentariness and Deconstruction – From Partial Components to a New Composition

Patricia Biarincová

Abstract

The paper focuses on the theoretical definition and empirical investigation of the phenomenon of the fragment, fragmentariness, and deconstruction through the artistic media of collage and photomontage. The text delineates the possibilities of media experimentation carried out with students from the Department of Art Education at the Faculty of Education, Catholic University in Ružomberok.

Keywords: Fragments. Fragmentation. Deconstruction. Collage. Photomontage.

Úvod

V diskurze výtvarného umenia a estetiky predstavuje fragment esenciálnu kategóriu, prostredníctvom ktorej vnímame vzťah medzi parciálnou zložkou a ideovým či materiálnym celkom diela. V intenciách umeleckej recepcie môžu fragmenty prezentovať vizuálne situácie, momenty či parciálne fázy tvorivého procesu alebo vizuálnej komunikácie. Možno ich definovať aj ako autonómne naratívne a formálne časti, ktoré reflektujú kvalitatívne, štylistické či ideové premeny v tvorbe autora a v jeho chápaní temporality. Fragmenty môžeme kategorizovať aj ako fyzické (obrazový priestor, doslovný námet, konkrétny objekt/predmet, artefakt, zážitok) alebo metaforické (zobrazujúce fragmenty pamäte, emócií alebo symbolické pozostatky v podvedomí). Fragment, fragmentácia a dekonštrukcia nepredstavujú iba formálne operácie s materiálom či vizuálnym priestorom, v našom ponímaní sa transformujú na nástroje prostredníctvom ktorých je možné podporovať analytické, syntetické a tvorivé myslenie – fragment sa stáva východiskovým bodom pre novovznikajúcu otvorenú kompozíciu.

Fragment, fragmentárnosť a dekonštrukcia v umení

Fenomén fragmentu, fragmentárnosti a fragmentácie nachádzame v spojitosti s umeleckými stratégiami, s rôznymi formami a prejavmi vo výtvarnom umení. Formu fragmentárneho akumulovania nachádzame v médiách

koláž, asambláž, environment, fotomontáž, inštalácia, junk art a v ďalších iných výtvarných formách, ktoré sa začali objavovať vo výtvarnej tvorbe začiatkom 20. storočia a pretrvávajú v rôznych formách, médiách do súčasnosti. V umení 20. storočia nadobudla metóda spájania fragmentov do nových celkov značný význam. Kubisti v rámci vytvárania svojich artefaktov prostredníctvom zoskupenia fragmentov pracovali spôsobom usporiadania fragmentov z rôznych uhlov pohľadov do súboru/artefaktu. Na synkretickej juxtapozícii rôznych druhov fragmentov je založená futuristická a dadaistická experimentálna poézia. Surrealisti akumulovali vo svojich dielach rôzne nekompatibilné fragmenty použitím metódy náhody či automatizmu. Dadaisti v 20. rokoch 20. stor. metódou spájania fragmentov vytvárali objekty tróvové formy „merzbild“ a „merzbau“. „Merzbild“ mal podobu asamblážového reliéfu tvoreného z rôznych nájdených banálnych materiálov (fragmentov plagátov, cestovných lístkov, výstrižkov z časopisov, drierka, dróty atď.) „merzbau“ bol už environmentálnou akumuláciou rôzneho odpadového materiálu v interiéroch budov (Geržová, 1999; Kubička, Zelinger, 2004; Štofko, 2007).

Dekonštrukcia je formálna umelecká metóda, ktorú začali ako prví vo svojej tvorbe uplatňovať kubisti. Kubisti dekonštrukciu aplikovali spôsobom synkretickej vizualizácie, teda zobrazovania z viacerých uhlov pohľadov naraz. Vznikali diela v ktorých boli usporiadané časovo-priestorové roviny zobrazovaného námetu. V analytickom kubizme znázornený námet redukovali tvarovo, farebne fragmentarizovali a atomizovali zároveň, reštrukturalizovali do nového synkretického celku (Štofko, 2007).

V kontexte fragmentu, fragmentárnosti a dekonštrukcie je nutné spomenúť umelca Otisa Lauberta „zberateľa a lovca“, ktorý patrí k najoriginálnejším postavám súčasného slovenského umenia. Laubert je tvorcom mnohých koláží, asambláží, objektov a inštalácií z nájdených predmetov, z ktorých vytvára diela novej asociatívnej významovosti a básnickej obraznosti (Bergerová, 2024). Jeho tvorba je založená na systematickom spôsobe zbierania reálnych predmetov/fragmentov, ktoré recykluje, kumuluje, kombinuje, spája do zostáv spôsobom dekonštrukcie. Laubertova tvorba je predovšetkým výsledkom pôvodného interpretačného aktu videnia a „stvorenia“, ktorým posúva zdanlivo banálne a nepoužiteľné fragmenty reality do sveta umenia s evidentnou inšpiráciou duchampovským dadaistickým gestom (Čarný, 2020).

Fragmentárnosť sa objavuje aj v postmodernej spoločnosti, kde život človeka je prevažne zložený z rôznych fragmentárnych informácií. V dnešnej dobe sa výrazne narušila celistvosť plynutia života človeka, čo spôsobuje sčasti aj jeho dezorientáciu na základe množstva fragmentov informácií. Umenie teda reflektuje tento stav ľudskej mysle. Pri tomto spôsobe života sa stierajú rozdiely medzi vecnou a umeleckou informáciou, teda medzi umení a neumením, či celou mimoumeleckou sférou, kde patrí bežná realita ľudskeho bytia (Gero, 2004).

Fragment a jeho kvality, ako aj proces fragmentácie sám o sebe nabera väčšiu viacvrstvosť, ak sa na celý tento proces pozeráme cez paradigmatické vzťahy a činy, ktoré sú zámerné, alebo na druhej strane úplne náhodné. Efekt fragmentárnosti v umení môžeme uchopiť ako:

- subjektivitu vnímania – každý divák si skladá svoj vlastný význam,

- odraz moderného sveta – chaos, neúplnosť a strata jednotnej perspektívy,
- otvorenosť a interaktivitu – diela umožňujú rôzne interpretácie,
- môže symbolizovať traumu alebo stratu – rozbitie formy často odráža vnútorné stavy autora.

Fragmentárnosť v umení nie je len estetickou voľbou, ale aj filozofickým vyjadrením. Umožňuje umelcom pracovať s neúplnosťou ako súčasťou tvorby a divákovi ponúka možnosť interpretovať dielo na základe vlastných skúseností. Na fragment a fragmentárnosť môžeme nazeráť aj z uhla tvorby, ktorá naznačuje rôzne vzťahové súvislosti ako napríklad prežívanie, emocionalitu, percipovanie situácií v živote ktoré sú transformované do výtvarného produktu/artefaktu. O fragmentárnosti uvažujeme aj v súvislosti jedinca/aktéra/tvorcu, ako autora s ďalšími účastníkmi/tvorcami, ktorí participujú pri tvorbe vzniknutých produktov z výtvarných činností/aktivít, ktoré vytvárajú novovzniknutý celok. Tvorí nový artefakt, ktorý nesie vo svojom obsahu fragmenty zo starých, iných alebo súčasných diel. Fragmenty sa tak redefinujú v novom usporiadaní, stávajú sa ich súčasťou ale nesú už iný obsah ako pôvodne mali.

V súčasnosti umenie pracuje s fragmentami:

- rôznych predmetov,
- výsekov reality, časťami iných diel,
- prípadne diel z oblasti neumenia.

Fragmentarizácia je formálna umelecká metóda, ktorá prostredníctvom deštrukcie a atomizácie delí nejaký kontinuálny celok na fragmenty (Gero, 2004). Základná výtvarná technika/stratégia, ktorá využíva fragmenty rôznych vecí a predmetov v umeleckom diele je koláž. Médium koláže je z hľadiska výtvarného umenia spojená s fragmentarizáciou. Pracuje s princípom chaotického alebo systematického lepenia väčšinou papierových fragmentov. Táto technika je vytváraná metódou dekonštrukcie, ktorá je založená na princípe deštruovania prvotného celku na fragmenty a to tvarovou deformáciou, delením, trhaním, strihaním, rezaním na malé segmenty a následnou reštrukturalizáciou a novým usporiadaním fragmentov do nového celku/artefaktu. Z princípu koláže vznikli ďalšie plošné a priestorové médiá, ktoré pracujú na princípe deštrukcie a následnej reštrukturalizácie materiálu (Biarincová, 2024).

Okrem koláže s fragmentom pracujú aj odvodené médiá napr. asambláž, dekoláž, fotomontáž, materiállová montáž, chiazmáž, muchláž, roláž, proláž, frotáž, froasáž, objekt trové, akumulácia, obraz pasca, kombinovaný obraz, fotomontáž, filmová montáž a ďalšie iné prístupy, médiá a techniky vo výtvarnom umení (Geržová, 1999; Štofko, 2007).

Ako prví fragmentárnosť začali do svojej tvorby aplikovať kubisti, Pablo Picasso a Georges Braque. Vo svojich kompozíciách na obrazoch uplatňovali techniku papierovej koláže, ktorá priniesla do maľby novú haptickú kvalitu a ďalšie rôzne kontextové odkazy a významy. Médium koláže vo svojej tvorbe používali surrealisti, dadaistickí a futuristickí autori vo svojej experimentálnej poézii.

Významným predstaviteľom literárnej koláže/proláže bol Jiří Kolář, umelec, básnik, dramatik, prekladateľ a výtvarník. Pracoval s modifikáciami koláže, pri ktorých sa neuspokojil s univerzálnym názvom „koláž“, preto každá výtvarná variácia dostala svoje vlastné pomenovanie a definíciu. Jiří Kolář vytvoril chiasmáže, roláže, proláže, konfrontáže, chiasmážové objekty, stratifie, muchláže (Šrámek, 2018).

Médiom koláž si počas 20. storočia našla tvorcov/umelcov ktorí prostredníctvom nej vytvárali rôzne plošné a plastické artefakty nevynímajúc umelcov videoumenia a multimediálneho umenia. V súčasnej dobe toto médium je naďalej aplikované/používané či v klasickej alebo modifikovanej podobe.

Fotografia ako fragment zachytený v čase

Fotografiu môžeme vnímať ako kúsok, fragment času, reality ktorý chceme mať zaznamenaný inak než len v našej pamäti. Médium fotografia môžeme považovať za fragment okamihu, fragment udalosti alebo situácie (Kováčová a kolektív, 2024), zápis časového úseku, deja, akcie či myšlienky. Okrem zápisu je to médiu slúžiace na dorozumievanie, komunikovanie, dokumentovanie, zaznamenávanie a šírenie informácii (Biarincová, 2023). Výberom správnej chvíle, ktorá je spojená s percipovaním, emóciami a cítením je možné vytvárať práve fotografiu, ktorá bude spĺňať podmienky „fotografie okamihu/fragmentu v čase“.

Toto médium sa stáva, čím ďalej viac populárne a vo veľkej miere využívané aj v rámci internetovej/virtuálnej komunikácie. Fotografia sa v dnešnej dobe dostala do pozície veľmi dostupného dorozumievacieho prostriedku a nie len záznamového, dokumentačného, ako sme ho vnímali v minulosti. Môžeme povedať, že aj absolútne jednoduchá, amatérska fotografia sa môže vo svojej podstate zmeniť z osobnej, citovej, spomienkovej zbierky na vizuálny artefakt.

Mnoho ľudí berie čas spojený s fotografiou len ako podobu dĺžky vytvorenia fotografie. Vytvorenie fotografie si vyžaduje svoju prípravu, rovnako aj čas strávený prácou s fotoaparátom, avšak fotografia nie je len o čase, ktorý je potrebný na jej vytvorenie, ale v prvom rade ide o fragment času, ktorý daná snímka zachytáva. Fotografia je v tomto zmysle prostriedok, ktorý umožňuje pozorovateľovi/tvorcovi zaznamenať jeho fragmentárny pohľad v čase a priestore (Alves de Olivera, 2016). Výberom konkrétneho záberu a momentu môžu tvorcovia doslova riadiť charakter svojich snímok (Kislinger, Kotrschal, 2021), respektíve výber detailu alebo fragmentu. Pri tvorbe záberu je rovnako dôležité svetlo, ktoré je potrebné na vnímanie farieb. Farby vo fotografii spolu s exponovanými okamihmi tvoria podstatný element zobrazenia/zachytenia momentu či fragmentu videneho obrazu. Pre fotografa sa stávajú nástrojmi symbolického vyjadrenia. Farby pomáhajú zachytiť nielen vizuálnu, efemérnu stránku zlomového momentu, ale aj jeho emocionálnu hĺbku, symboliku a metaforickosť, čo umožňuje napríklad vytvoriť silný a osobitý záznam udalosti.

Medzi výrazové techniky spájané s fotografiou, fragmentáciou a rekonštrukciou zaradujeme aj fotomontáž. Fotomontáž umožňuje pracovať s fragmentami/časťami obrazov, symbolov, výrezov z fotografií a následne ich poskladať v novom význame.

Experimentovanie s fragmentami, dekonštrukcia – koláž a fotomontáž

Koláž (fr. collage glejenie, lepenie) je technika vytvárania výtvarného produktu založená na princípe lepenia väčšinou papierových fragmentov (Geržová, 1999). Fotomontáž je technika skladania jednotlivých fotografických fragmentov a vytvárania nových vizuálnych obrazov v grafických programoch/editoroch. Na rozdiel od klasickej koláže pracuje výhradne s fotografickým materiálom (či už analógovým, alebo digitálnym).

Fotomontáž v kontexte témy predstavuje silný vizuálny nástroj, ktorý umožňuje reflektovať, interpretovať a kreatívne spracovať fragmenty. Súčasná digitálna éra, rôzne počítačové a grafické programy umožňujú spájať jednotlivé fragmenty a tak produkovať súčasný „photoshopping“, ktorý spája fragmenty do realistických ilúzií. Takýto prístup využíva kombináciu viacerých obrazových prvkov, ktoré môžu byť fragmentami reality, symbolmi alebo metaforami, čím vytvára priestor na vrstvené významy a introspektívnu výpoveď. Fotomontáž v predstavuje nielen výtvarnú techniku, ale aj vizuálnu komunikáciu.

Spôsob/proces realizácie experimentovania s fragmentami: na základe témy a skúmania možných spôsobov laborovania a experimentovania s fragmentami a na základe skúmania tvorby Jiřího Koláře, Otisa Lauberta a experimentovania s technikou koláž/fotomontáž študentky vytvorili plošné a priestorové artefakty ako individuálnu, osobnú reakciu. Plošné a plastické artefakty vznikli deštruovaním papiera a následným reštruktúrovaním do kompozícií a priestorových objektov (obr. č. 1, 2, 3, 6), ktoré sú svojím charakterom a spôsobom techniky vytvárania spojené s médiom koláž. Pri procese vzniku kolážových artefaktov boli použité techniky deštrukcie papiera: strihanie, trhanie, rezanie, krčenie, muchláže a následného komponovania, skladania a lepenia papierových fragmentov do nových celkov formou reštruktúrovania pôvodných celkov. Pri experimentovaní s fotomontážou (obr. č. 4, 5) študentky pracovali s vybranými fragmentami a tie následne v grafických programoch spracovali na výsledne produkty v digitálnej podobe. Spájaním heterogénnych fragmentov odpadového materiálu študentky vytvárali objekty (obr. č. 7), ktoré v sebe kódujú, vďaka synkretizácii fragmentov, multivalentné významy. Objekty vytvorené z fragmentov nesú v sebe informácie/kódy cez ktoré komunikujú s percipientom, napríklad:

- Hmatateľnosť a textúra: percipient vníma kontrast materiálov vizuálne a hapticky – hrdzavý kov, oblé tvary transparentného plastu, ostré rany kovu, hladký plast, korok (obr. č. 7).
- Pamäť materiálu (asociácie): každý fragment objektu má svoj príbeh, minulosť. Vrstvením a akumulovaním fragmentov/príbehov vzniknutá objekt, ktorý predstavuje nový koncept percipovania fragmentov nakomponovaných do nového významového celku/obsahu.

Obr. č. 1 – 2: Spájanie fragmentov technikou koláž/kombinovaná technika. Študentka KVV, archív autora.

Obr. č. 3: Spájanie fragmentov technikou koláž/technika roláž. Študentka KVV, archív autora.

Obr. č. 4 – 5: Spájanie fragmentov technikou digitálna koláž. Študentka KVV, archív autora.

Obr. č. 6 (vľavo): Spájanie fragmentov technikou priestorová koláž. Študentka KVV, archív autora.

Obr. č. 7 (vpravo): Spájanie fragmentov technikou tvorby objektu. Študentka KVV, archív autora.

Analýza z experimentovania

Nami skúmaná problematika fragmentov, fragmentárnosti a dekonštrukcie prostredníctvom média koláž a fotomontáž bola dizajnovaná spôsobom kvalitatívneho uchopenia. Z experimentovania s technikou koláž (plošná, priestorová), fotomontáž sme dospeli k následným konštatovaniam:

- U študentiek bol jednoznačne indikovaný subjektívny spôsob percipovania a následného špecifického uchopenia témy.
- Vzhľadom k technikám prevedenia výtvarných produktov formou koláže, fotomontáže môžeme ďalej konštatovať, že plošné a reliéfne/plastické artefakty nesú pečať autorského prevedenia a v kontexte témy stvárnenia odrážajú individuálne percipovanie.
- Vytvorením novej kompozície z rôznych fragmentov vzniká nový/iný príbeh, nový/iný obsah, nový/iný koncept artefaktu.
- Cez výtvarnú tvorbu sme spozorovali autorské/subjektívne pohľady a percipovanie skúmanej oblasti fenoménu fragmentu, fragmentárnosti a dekonštrukcie. Zaznamenali sme individuálne percipovanie problematiky cez prezentovanie autorského názoru, postoja či pocitov, spôsobov sociálnej, vizuálnej a verbálnej komunikácie, ktorý pravdepodobne odráža aj aktuálny momentálny mentálny stav autora.
- Techniku koláže, fotomontáže študentky akceptujú ako médium, ktoré plnohodnotne naznačuje rôzne kontextové odkazy a významy.
- Aktivita vytvára a tvorí široký priestor pre prežívanie a poznávanie špecifických druhov médií vo výtvarnej tvorbe, interakcie, interpretácie či reakcie, vytvára priestor pre interaktívnu komunikáciu. Zároveň reflektuje umelecké potreby aktérov.
- Aktivita vytvára priestor pre transformáciu, reštruktúrovanie obsahu fragmentov do nových celkov, umožňuje experimentovanie s médiami, podnecuje schopnosti vytvárať originálne produkty.

Záver

Fragment, fragmentárnosť a dekonštrukciu sme skúmali prostredníctvom výtvarných aktivít v médiách koláže a fotomontáže. Tvorba artefaktu z fragmentov predstavuje proces rekontextualizácie, pri ktorom vytrhnutie prvkov z pôvodného prostredia a ich nové spojenie generuje novovytvorený obsah/význam. Obe médiá (koláž, fotomontáž) reprezentujú výtvarné stratégie založené na chaotickom alebo systematickom usporiadaní fragmentov. Ich následná reštrukturalizácia do nových celkov a obsahových kontextov naznačuje možnosť tvorby špecifických autorských artefaktov. V súvislosti so skúmanou problematikou môžeme koláž a fotomontáž charakterizovať aj ako médiá s jedinečným vizuálnym jazykom a kódovacím systémom, ktoré tvorcovi/umelcovi otvárajú priestor pre originálne uchopenie tvorivého konceptu.

Bibliografia

- Alves de Olivera, A. (2016). *Post-Photography, or are we Past Photography?* [online]. [Citované 2026-05-17]. Dostupné na: https://repositorio.ulisboa.pt/bitstream/10451/27744/2/Postscreen_p68-75.pdf.
- Bergerová, X. (2024). *Významy, podoby a dôvody v tvorbe vybraných osobností vizuálneho umenia na Slovensku a v Česku*. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, roč. 23, č. 4, s. 17-24. ISSN 1336-2232. <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.4.17-24>
- Biarincová, P. (2024). *Médium koláž - dekonštrukcia celkov a fragmentov v kontexte plošných a priestorových výtvarných produktov*. In: *CREA-AE 2024: Kreatívne reflexívne emocionálne alternatívne – umelecké vzdelávanie: Zborník z elektronickej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, s. 274-283. ISBN 978-80-223-5915-3. [online]. [Citované 2026-05-17]. Dostupné na: https://stella.uniba.sk/texty/PDF_MR_creaae_2024.pdf
- Biarincová, P. (2023). *Vybrané state výtvarnej edukácie 1*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-1032-4.
- Čarný, J. (2020). *Otis Laubert, Bez opony / without a curtain*. In: *Galéria Schemnitz. Banská Štiavnica*. [online]. [Citované 2026-05-17]. Dostupné na: <https://www.schemnitz.sk/otis-laubert-bez-opony-without-a-curtain-5>
- Gero, Š. (2004). *Interpretácia výtvarného diela*. In: *Vizuálna kultúra a umenie v škole*. Bratislava: Digit, s. 35-67. ISBN 80-968441-1-3.
- Geržová, J. a kol. (1999). *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia*. Bratislava: Profil. ISBN 80-968283-0-4 10.
- Kislinger, L., Kotrschal, K. (2021). *Hunters and Gatherers of Pictures: Why Photography Has Become a Human Universal*. In: *Frontiers in Psychology*. Roč. 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.654474>
- Kováčová a kol. (2024). *Krátky slovník akčného umenia: od dospelosti k starobe*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU. ISBN 978-80-561-1115-4.
- Kubička, R., Zelinger, J. (2004). *Výkladový slovník malířství, grafiky a restaurátorství*. Praha: Grada publishing, a.s. ISBN 80-247-9046-7.
- Šrámek, P. (2018). *Čtení o Jiřím Kolářovi. Portréty a syntézy*. Praha: Institut pro studium literatury. ISBN 978-80-87899-83-0.
- Štofko, M. (2007). *Od abstrakcie po živé umenie: Slovník pojmov moderného a postmoderného umenia*. Bratislava: Slovart. ISBN 978-80-8085-108-8.

PaedDr. Mgr. art. Patricia Biarincová, PhD.

Katedra výtvarnej výchovy

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

patricia.biarincova@ku.sk